

Rațiuni pentru dezvoltarea resursei umane care provine din comunitățile de romi

Abstract: *The problems that the Roma are confronting are interdependent and require an integrated approach in the long term. The most important of these problems affect foremost children (problems with schooling) and in the medium term young people (entry into the labor market). The lack of qualifications leads to their turning to "inferior" activities in terms of pay or social prestige. In this context, the social economy contributes to the development of the dialogue on combating poverty among Roma communities and sustains the development of the communities. It does so by involving all actors from the field (civil society, the Roma communities, governmental institutions) and by identifying interventions connected to social and economic inclusion of Roma communities. The barriers to maintaining such initiatives in the Romanian context are determined mainly by the lack of sustainable financial support, low entrepreneurial capacity, and weakly connected to the real needs of the community.*

Keywords: education, social economy, labor market, poverty, European politics on employment

Populația roma din România, cea mai numeroasă dintre țările europene, se confruntă cu o serie de probleme evidențiate de numeroase studii. Sărăcia extremă, calitatea precară a locuirii și a infrastructurii în comunitățile de romi, a stării de sănătate sau a educației sunt probleme unanim recunoscute. Însă, de cele mai multe ori, răspunsul instituțiilor sau a sectorului guvernamental la toate aceste probleme a fost timid și cu efecte mai degrabă paleative pentru o parte dintre comunitățile de romi.

Claudia Bercuș

drd SNSPA

(claudiabercus@yahoo.com)

De asemenea, la nivelul instituțiilor publice abordarea problemelor romilor a fost mai degrabă sectorială, limitată ca

adresabilitate și modestă în raport cu gravitatea acestora. Intervențiile au privit fie o problemă clar focalizată (accesul la servicii medicale, educaționale sau îmbunătățirea infrastructurii), fie au tratat comunitatea de romi ca un recipient al serviciilor sau investițiilor. Extrem de puține sunt cazurile în care problemele comunităților de romi au fost tratate integrat sau au existat abordări pe termen lung în ceea ce privește îmbunătățirea situației acestora. În acest context, rezultatele au fost modeste sau impactul obținut a fost erodat în timp fără a exista o sustenabilitate reală a intervențiilor destinate romilor.

Cercul vicios - mit sau realitate?

Problemele cu care romii se confruntă sunt interdependente și presupun o abordare integrată, pe termen lung. Avem în vedere modul în care sunt determinate cauzal problemele legate de accesul la servicii medicale, la educație, la piața muncii sau la o locuință decentă. Spre exemplu, nivelul redus de trai care determină familiile de romi să fie preponderent orientate către soluții pe termen scurt se reflectă în rata ridicată a abandonului școlar și a neparticipării școlare. Măsurile de suport pentru copii au rolul de a reduce riscul îndepărtării copilului de școală prin compensarea efortului pe care familia ar trebui să-l facă pentru a asigura cele necesare. Cel mai frecvent, familiile nu dispun de resursele minime pentru copii (îmbrăcăminte, încălțăminte, hrană) necesare menținerii acestuia în sistemul de educație. Nivelul de școlaritate relativ scăzut atins de copii nu reflectă o lipsă de valorizare a școlii, ci mai degrabă nivelul de școlaritate pe care și-l pot permite să-l achiziționeze în condițiile constrângerilor materiale și ale priorităților familiale orientate spre supraviețuire. Orientarea spre perspectiva de scurtă durată în detrimentul investiției pe termen lung semnifică în fapt adaptarea membrilor comunităților sărace la condițiile de deprivare relativă la care sunt expuși.

Cumulul de condiții descrise mai sus de față afectează în primul rând copiii. Aceștia se confruntă cu lipsuri majore, iar abandonul școlar în comunitate atinge rate îngrijorătoare. Educația nu mai este o prioritate pentru părinții romi preocupați să asigure familiei condiții decente pe termen scurt. Copiii devin sursă de venit pentru familie îndată ce pot participa la activitățile din gospodărie sau pot munci alături de părinți. Chiar și în condițiile în care în unele comunități au fost create servicii și facilități pentru a încuraja participarea școlară, au fost necesare măsuri adaptative pentru a elimina potențialul conflict între măsurile de suport și stilul de viață al familiilor roma. Antrenarea copiilor în diferite forme de câștig este încurajată de către familie datorită faptului că aduce o ameliorare a situației economice a familiei pe termen scurt. Sunt ignorate însă consecințele pe termen mediu și lung: îngustarea perspectivelor copiilor (întreruperea cursurilor școlare, urmată eventual de imposibilitatea reînscriserii), privarea copilului de potențialele oportunități, diminuarea "șanselor de viață", maturizarea precoce a copiilor, afectarea stării de sănătate.

Problemele de natură socio-economică ale familiilor conduc adeseori la imposibilitatea asigurării hranei zilnice și a pachetului pentru școală, a îmbrăcăminte și încălțăminte adecvate, a cărților și rechizitelor necesare sau a transportului. Copiii merg la școală din când în când, atunci când resursele materiale ale familiei le permit sau pur și simplu abandonează școala. Majoritatea copiilor din familii sărace nu au condițiile necesare studiului, condițiile locative sunt precare, nu beneficiază de sprijinul părinților în pregătirea școlară astfel încât au un randament școlar scăzut. Ajutorul social, alocațiile pentru copii sau celelalte beneficii sociale pe care le primesc aceste familii nu asigură decât o mică parte din nevoi, fiind în mare măsură dependente de prestarea unor activități ocazionale, sprijinul în pregătirea școlară având de suferit din această cauză. Mai mult, numărul de copii în familie a devenit cel mai important predictor al riscului de sărăcie. Fiecare copil în plus față de al doilea sporește considerabil șansele familiei de a intra în sărăcie și mai mult chiar, într-o situație de sărăcie severă. Față de copiii din familiile restrânse, copiii din familiile numeroase prezintă un risc de peste trei ori mai mare de a fi săraci.

În aceste condiții, programele destinate romilor nu pot fi limitate la intervenții sectoriale care să privească numai un domeniu sau altul, fie că vorbim despre educație, ocupare, locuire sau sănătate. De altfel, și la nivelul experților și cel al decidenților există consensul conform căruia programele pentru romi trebuie să vizeze o abordare integrată. Principiile mai jos expuse accentuează nevoia abordării integrate și pe termen lung a problematicii roma.

Ocuparea – cheia dintre excluziunea și incluziune activă a romilor

Comisia Europeană definește incluziunea socială ca fiind un proces prin care se asigură că persoanele confruntate cu riscul sărăciei și excluziunii dobândesc oportunitățile și resursele necesare pentru a participa pe deplin la viața economică, socială și culturală și că se bucură de un standard de viață și bunăstare considerat normal în societatea în care trăiesc. Asigură participarea sporită a acestor persoane la luarea deciziilor care le afectează viața, precum și accesul lor la drepturile fundamentale.²

Strategiei Guvernului României de incluziune a cetățenilor români aparținând minorității romilor pentru perioada 2012-2020 precum și Deceniul de Incluziune a Romilor 2005 – 2015, reprezintă două politici publice targeting, ce se armonizează cu politicile publice europene mainstream la care România a aderat: Strategia Europeană pentru Ocupare (SEOFM), Tratatul de la Amsterdam, Strategia de la Lisabona (2000). SEOFM a urmărit ocuparea deplină a forței de muncă. Evaluarea și reînnoirea Strategiei de la Lisabona au accentuat importanța SEOFM în atingerea dezideratului ca UE să devină cea mai competitivă și mai dinamică economie bazată pe cunoaștere din lume, capabilă de creștere economică durabilă, cu locuri de muncă mai multe și mai bune și o coeziune socială mai mare. Din 2005, incluziunea activă este menționată în îndrumările CE către statele membre din domeniul ocupării forței de muncă: „asigurarea piețelor de muncă incluzive pentru cei care își caută de lucru și pentru persoanele dezavantajate”.³

Politica de ocupare implementată de Uniunea Europeană este reflectată de Strategia Europeană privind Ocuparea lansată la summit-ul de la Luxemburg în anul 1997 ca o reacție la nivelul ridicat al șomajului și având ca instrument financiar Fondul Social European.

Obiectivul Uniunii Europene de a deveni cea mai dinamică și competitivă economie din lume, solicită sistemelor educaționale și de formare din țară adaptarea la cerințele societății și ale pieței muncii.

În funcție de prioritățile identificate, *Strategia Europeană privind Ocuparea* este structurată pe patru piloni, fiecare reprezentând un domeniu de acțiune a cărui dezvoltare contribuie la o mai bună ocupare a forței de muncă la nivel comunitar:

1) *angajabilitatea* - care reprezintă o nouă cultură în sfera ocupării forței de muncă și se referă la abilitatea de a fi angajat, contribuind la combaterea șomajului în rândul tinerilor și la combaterea șomajului pe termen lung;

2) *antreprenoriatul* - care promovează crearea de noi locuri de muncă prin încurajarea dezvoltării locale;

3) *adaptabilitatea* - care are în vedere modernizarea organizării muncii și promovarea contractelor de muncă flexibile;

4) *asigurarea de șanse egale* – care se referă în special la adoptarea de măsuri

speciale pentru femei, în scopul reconcilierii vieții profesionale cu viața personală.

În ceea ce privește principalele *probleme ale pieței muncii în România*, pot fi enumerate următoarele aspecte :

- ponderea semnificativă a populației ocupate în agricultură;
- nivelul ridicat al șomajului de lungă durată și al șomajului în rândul tinerilor;
- insuficiența fondurilor și a măsurilor de stimulare fiscală, adresate atât angajatorilor cât și angajaților, în domeniul formării profesionale continue;
- insuficienta monitorizare a impactului măsurilor active asupra grupurilor lor țintă, necesară pentru planificarea politicilor în domeniul ocupării.
- promovarea adaptabilității forței de muncă, a învățării pe parcursul întregii vieți și a formării profesionale continue;
- Combaterea efectelor șomajului structural;
- Promovarea coeziunii și incluziunii sociale pentru grupurile vulnerabile (romi, tineri care părăsesc sistemul de stat de protecție a copilului, persoane cu handicap).

„Economie solidară” sau „al treilea sector”

Conceptului complex de *economie socială* necesită trecerea în revistă a unor noțiuni învecinate precum: al treilea sector, incluziunea activă sau ocuparea forței de muncă. Dacă în mod clasic societatea era împărțită în două sectoare (public și privat), în societățile moderne se vorbește despre cel de-al treilea sector ca „*un domeniu intermediar între sectorul de afaceri, sectorul public și sectorul personal care cuprinde familia și prietenii*”.⁴ Organizațiile celui de al treilea sector sunt „*întreprinderi și organizații care nu sunt parte nici a sectorului privat tradițional, nici a sectorului public*”⁵

Economia socială include organizații cum sunt cooperativele, mutualele, asociațiile și fundațiile. „*Aceste întreprinderi sunt deosebit de active în anumite domenii cum ar fi: protecția socială, serviciile sociale, sanatatea, bancile, asigurările, producția agricolă, serviciile de proximitate, educație și formare, cultura, sport și activități recreative.*”⁶

Economia socială contribuie la dezvoltarea dialogului național referitor la combaterea sărăciei în rândul comunităților de romi și susține dezvoltarea regiunilor țării prin implicarea tuturor actorilor din domeniu (societatea civilă, comunități de romi, instituții guvernamentale), prin definirea contextelor locale și identificarea intervențiilor de incluziune socială și economică a comunităților de romi.

Între aceste două extreme, pot fi identificate o mulțime de categorii: inițiative individuale, organizații non-profit care inițiază noi activități, parteneriate public-privat cu scop social, etc. Ele pot juca rol important în rezolvarea problemelor legate de *incluziunea socio-economică* și de diminuarea sărăciei în comunitățile de romi, de la dezvoltare capacității și empowerment-ul individual la solidaritate comunitară, implicit. Prin dimensiunea *antreprenoriatului social*, economia socială contribuie semnificativ la dezvoltarea comunităților marginalizate, pregătite astfel să facă față unor crize macroeconomice.

Practicile din Economia socială pentru populația de romi din alte țări membre UE, cuprinde inițiative din sectoare multiple de activitate: activități economice bazate pe tradiții culturale și meșteșuguri moștenite, producție, transport, agricultură, investiție financiară, turism și multe altele. La baza inițiativelor de economie socială găsim o preocupare constantă de ajustare a unor dezechilibre sociale determinate de modele de dezvoltare nesustenabile.

Concluzii

Realizate de regulă în scopul încurajării *coeziunii sociale și a creșterii capacității antreprenoriale* a acestor comunități, sustenabilitatea lor este dată de formarea și asigurarea asistenței tehnice continue, iar sistemul actual condus de structuri, instituții bine organizate, dar, nu poate produce schimbarea.

Barierelor în menținerea inițiativelor în context românesc sunt determinate în principal de:

- lipsa unui suport financiar sustenabil;
- capacitatea antreprenorială scăzută ;
- slaba conectare la nevoile reale ale unei comunități;

Inițiative din domeniul economiei sociale și solidare, identificate în alte țări din Uniunea Europeană, precum Italia, Spania și Grecia au beneficiat de acest sistem de asistență tehnică continuă. Valorificarea know-how-ului profesional din statele membre ale Uniunii Europene în acest domeniu, din statele membre este primordială și necesită o selecție cel puțin dublă: pe de o parte, captarea de informații despre practici adresate grupurilor vulnerabile ce pot fi transferate în context românesc, iar pe de altă parte, diseminarea exemplelor de succes impresionante pentru a contribui la o incluziune activă a comunităților de romi.

Și totuși, trebuie subliniat faptul că populația de romi are o structură pe vârste diferită de cea a populației la nivel național. Ea este foarte tânără, aproximativ 1/3 din total având vârsta sub 15 ani spre deosebire de populația totală în care aproximativ o cincime are sub 15 ani. Această situație arată faptul că în următorii ani un număr însemnat de tineri romi vor intra pe piața muncii, lipsa de calificare determinându-i pe mulți să se îndrepte spre munci "inferioare" din punct de vedere al remunerației sau prestigiului social.

Note

1 Beneficiar al proiectului „Construcția și implementarea unui program doctoral inovator interdisciplinar cu privire la problematica romilor”, proiect cofinanțat de Uniunea Europeană prin Fondul Social European, Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013”, doctorandă în cadrul Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative, Str. Povernei, nr. 6, București + 40760 6935 17, claudiabercus@yahoo.com.

2 European Commission 2003.

3 Comisia Europeană 2007, 7.

4 Parlamentul European. 2009, 15.

5 Defounry 2004, 2

6 Definiția CEP – CMAF – (2009), Conferința Europeană Permanentă a Cooperativelor, Mutualităților, Asociațiilor și Fundațiilor, Comitet din Europa care regroupează și are autoritate asupra principalelor categorii de actori ai Economiei Sociale.

Bibliografie

- Defounry, Jacques. 2004. „Social enterprise in an enlarged Europe: concept and realities” in *Economic Efficiency and Social Entrepreneurship*, Bruxelles: CECOP.
- Duminică, Gelu, Marian Preda. 2003. *Accesul romilor pe piața muncii*, București: ECA – Editura Cărți de Agribusiness.
- Gabor, Fleck, Cosmina Rughiniș (coord.). 2009. *Vino Mai Aproape: Incluziunea și Excluziunea Romilor în Societatea Românească de Azi – Raport de cercetare*. București: Agenția Națională pentru Romi.
- Ionescu Mariea, Sorin Cace. 2006. *Politici Publice Pentru Romi. Evoluții și perspective*. București: Editura Expert.
- Ionescu Mariea, Sorin Cace (coord.). 2006. *Politici publice pentru romi în România 2000-2005: cadrul legislativ, instituții, programe, realizări și perspective*. București: Editura Expert
- Moisa, Florin. 2000. *Interviu cu cercetatorul CRDE pe tema raportului despre romii din România*, Cluj-Napoca.
- Pons, Emmanuelle. 1999. *Tigani din România - o minoritate în tranziție*. București: Ed. Compania.
- Zamfir, Cătălin și Zamfir, Elena (coord.). 1993. *Tigani. Intre ignorare si îngrijorare*. București: Universitatea din București.

Surse

- European Commission. 2003. *Joint report by the Commission and the Council on Social Inclusion*, Bruxelles: European Commission.
- Comisia Europeană. 2007. *Zece ani de Strategie Europeană privind Ocuparea Forței de Muncă*, Bruxelles: Comisia Europeană (disponibil și pe <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=108&langId=en>).
- Institutul Național de Statistică. 2002. *Recensământul Populației și al Locuințelor*. București: Institutul Național de Statistică.
- Institutul de Cercetare a Calității Vieții. 2002. *Indicatorii privind comunitățile de romi în România*. București: Institutul de Cercetare a Calității Vieții.
- Parlamentul European. 2009. *Raport privind economia socială*. Bruxelles: Parlamentul European.